

ORGANSKA PROIZVODNJA – DODATA VREDNOST U AGROTURIZMU

Mirela Tomaš Simin, Zoran Njegovan¹

Abstrakt: U radu autori analiziraju koncept organske proizvodnje i mogućnosti stvaranja dodatne vrednosti u agroturizmu kroz ovaj koncept. Pored tradicionalnih poljoprivrednih aktivnosti koje se pre svega odnose na proizvodnju, farmeri se sve više okreću i agroturizmu kao izvoru dodatnih prihoda. U sklopu agroturizma, definiše se i održivi turizam kao oblik turističke aktivnosti koji poštuje i čuva prirodni, kulturni i socijalni integritet prostora u dugoročnom periodu i doprinosi pozitivnom i korektnom ekonomskom razvoju i dobrobiti ljudi koji žive i rade u ovim oblastima. Među sistemima održive poljoprivredne proizvodnje organska poljoprivreda zauzima centralno mesto. Organska poljoprivreda predstavlja sistem proizvodnje koji je u skladu sa životnom sredinom i koji proizvođačima omogućava sticanje dodate vrednosti izražene kroz prihode sa individualnih gazdinstava. U kombinaciji sa određenim vidovima agroturizma, organska proizvodnja može biti jedan od faktora održivog ruralnog razvoja.

Ključne reči: agroturizam, organski turizam, ruralni razvoj, organska poljoprivreda, dodata vrednost.

Uvod

Pored tradicionalnih poljoprivrednih aktivnosti trendovi u svetu pokazuju da se mnogi farmeri okreću agroturizmu kao izvoru dodatnih prihoda. Postoje brojne prednosti koje se mogu ostvariti razvojem agroturizma: jačanje lokalne ekonomije, otvaranje novih mogućnosti zapošljavanja i osnivanja novih preduzeća; razvoj i promovisanje programa obuke upoznavanja mladih ljudi sa poljoprivrednom proizvodnjom i zaštitom životne. Seoski turizam pomaže u očuvanju seoskog načina uključujući jačanje lokalne mreže, kulture i tradicije. Osim toga, obezbeđuje dodatne mogućnosti za prodaju lokalnih zanatskih i prehrambenih proizvoda. Agroturizam takođe nudi mogućnost razvoja "održivog" ili "zelenog" turizam.

U literaturi postoji veliki izbor terminologije, ponekad sa različitim značenjima, što otežava definisanje turizma u ruralnim područjima². Prema Lane (1994)³ seoski turizam treba da sadrži sledeće: da se nalazi u ruralnim područjima, (...) da je prostor funkcionalno ruralan, (...) obično

¹ MSc Mirela Tomaš-Simin, asistent, Poljoprivredni fakultet, Univerzitet Novi Sad, dr Zoran Njegovan, red.prof., Poljoprivredni fakultet, Univerzitet Novi Sad.

manjeg obima (...) tradicionalnog karaktera; povezan sa članovima lokalne zajednice; i (...) da predstavlja kompleksan obrazac ruralne sredine, ekonomije, istorije i lokacije. Međutim, koncept seoskog turizma je malo drugačija od definicije koju koristi Lane (1994), koja obuhvata turizam na farmama u seoskom turizmu.

Slično tome, Maetzold (2002)⁴, definiše agroturizam kao alternativnu delatnost tj. kao: "skup aktivnosti gde ljudi povezuju putovanja sa proizvodima, uslugama i iskustvima poljoprivrede", ali koje poseduje i komercijalnu komponentu turizma Che i sar. (2005)⁵ navode da je "agroturizam još jedan način korišćenje poljoprivrednog zemljišta i može da pomogne očuvanju farme ". Međutim, drugi autori ukazuju na to da agroturizam nije nužno rešenje za probleme sa kojima se suočavaju ruralna područja⁶ i da farma može imati više razloga za diversifikaciju ka agroturizmu⁷.

U okviru ovih definicija, i empirije, barem po pitanju tražnje, nastao je novi oblik turista - eko-turista. Konkretno, održivi turizam se odnosi na svaki oblik turističke aktivnosti koji poštuje i čuva prirodni, kulturni i socijalni integritet prostora u dugoročnom periodu i doprinosi pozitivnom i korektnom ekonomskom razvoju i dobrobiti ljudi koji žive i rade u ovim oblastima. U literaturi, mnogi naučnici su pisali o ekoturizmu⁸ ali je neophodno povezati značenje termina sa kontekstom u kojem se koristi jer zavisi od nivoa razvoja destinacije, tipa ponude i ciljnog

2 Greffe X. (1992): Rural Tourism, Economic Development and Employment: Business and Jobs in the Rural World. Paris, OECD, pp.121–147; Lane B. (1994): What is Rural Tourism? Journal of Sustainable Tourism, 2(1-2): 7–21; Bramwell B. (1994): Rural Tourism and Sustainable Rural Tourism, Journal of Sustainable Tourism, 2 (1–2): 1–6.

3 Lane B. (1994): What is Rural Tourism? Journal of Sustainable Tourism, 2(1-2) str. 10.

4 Maetzold J. (2002): Nature-Based Tourism & Agritourism Trends: Unlimited Opportunities, str 12

5 Che D., Veeck A., Veeck G. (2005): Sustaining production and strngthening the agritourism product: linkages among Michigan agritourism destinations, Agriculture and Human values, 22, str. 227.

6 Gannon A. (1994): Rural tourism as a factor in rural community economic development for economies in transition, Journal of Sustainable Tourism, vol. 2: 51–60; Sharpley R. (2002): Rural tourism and the challenge of tourism diversification: the case of Cyprus, Tourism Management, 23: 233–244.

7 Ollenburg C., Buckley R. (2007): Stated Economic and Social Motivations of Farm Tourism Operator, Journal of Travel Research, 45(4): 444–452.

tržište⁹. Ekoturizam može se shvatiti kao poseban vid prirodnog turizma gde je prirodni turizam shvaćen kao oblika turizma zasnovan na prirodnim resursima¹⁰. Drugi termin koji je povezan sa prethodnim je odgovoran turizam koji je zasnovan na etičkim vrednostima sa osvrtom na ekonomske, ekološke i društvene uticaje turističkih aktivnosti¹¹.

Povezan sa konceptom ekoturizma ili prirodnog turizma je svakako poljoprivredna proizvodnja, kao sastavni deo ruralnih područja. Savremena poljoprivredna proizvodnja, kao deo društveno-ekonomskog podsistema, ima nepovoljne uticaje na životnu sredinu¹² koji su posledica pre svega njene sve veće zavisnosti od industrije (u smislu veštačkih đubriva i pesticida) i uvođenja monokulture, zarad većeg profita. Kao moguće rešenje problema razvijaju se alternativni pravci poljoprivredne proizvodnje, koji pokušavaju da ublaže ove uticaje. Jedan od tih pravaca je i sistem organske poljoprivredne proizvodnje. S obzirom na pozitivne aspekte koje je ovaj sistem proizvodnje pokazao u odnosu na konvencionalnu proizvodnju, razvijenost organske proizvodnje moguće je posmatrati i u praksi se i posmatra kao značajan indikator

8 Unter C. (1997): Sustainable tourism as an adaptive paradigm, *Annals of Tourism research*, 24(4): 850–867; Hultsman J. (1995): Just tourism. An ethical framework, *Annals of Tourism research*, 22(3): 553–567; Weaver D.B., Lawton L.J. (2007): Twenty years on: the state of contemporary ecotourism research, *Tourism Management*, 28(5):168–79.

9 Franch M., Martini U., Buffa F., Parisi G. (2008): 4L tourism (landscape, leisure, learning and limit): responding to new new motivations and expectations of tourists to improve the competitiveness of alpine destinations in a sustainable way, *Tourism Review*, 63(1), str 8.

10 Wurzinger S., Johansson M. (2006): Environmental Concern and Knowledge of Ecotourism among three Groups of Swedish Tourists, *Journal of Travel Research*, 45, str. 224.

11 Goodwin H., Francis J. (2003): Ethical and responsible tourism: Consumer trend in the UK, *Journal of Vacation Marketing*, vol. 9(3): 271–284.

12 Kovačević D., Lazić B., Milić V. (2011). Uticaj poljoprivrede na životnu sredinu, *Međunarodi naučni skup agronoma, Jahorina*, str. 34-47; Rodriguez E., Sultan R., Hilliker A. (2004): Negative Effects of Agriculture on Our Environment, *Ef Agric Traprock*, 3: 28-32; Lazić B., Lazić S. (2008): Organska poljoprivreda u Lazić B. i sar.: *Organska poljoprivreda*, Institut za ratarstvo i povrtarstvo, Novi Sad, str. 7-38.

održivog razvoja¹³. Trendovi u svetu ukazuju na sve češće povezivanje agroturizma (seoskog turizma) sa organskom poljoprivredom.

Trendovi u organskoj proizvodnji

Organski sistem poljoprivredne proizvodnje je privukao veliku pažnju tokom protekle dve decenije jer se čini da nudi rešenje za neke od problema koji trenutno postoje u poljoprivrednom sektoru industrijalizovanih zemalja. Organska poljoprivreda ima potencijal da obezbedi koristi u smislu zaštite životne sredine, konzervaciju neobnovljivih izvora energije, poboljšanog kvaliteta hrane, smanjenje autputa pratećih proizvoda i preorijentaciju poljoprivrede ka tržištima na kojima postoji tražnja. Neke Vlade u Evropi su prepoznale i odgovorile na ove potencijalne koristi od organske poljoprivrede, i pružile podršku farmerima da usvoje ovaj sistem ili direktno kroz finansijske podsticaje ili indirektno kroz podršku istraživanjima, savetodavstvu i tržišnim inicijativama. Kao posledica, organski sektor se ubrzano razvija širom Evrope, sa sličnim trendom, možda manje naglašenim, širom sveta.

Beauchesne i Bryanti (1999)¹⁴ definišu organsku poljoprivredu kao socijalnu i tehnološku alternativu konvencionalnoj proizvodnji, mada se u ovako izraženoj dihotomiji krije nešto kompleksnija stvarnost. Organska poljoprivreda se često povezuje sa „starim“ načinom proizvodnje, odnosno često deluje kao „povratak u prošlost“. Međutim, treba napomenuti da postoji razlika između organske poljoprivrede i “seljačke proizvodnje”, kako je Cifrić (2003)¹⁵ naziva. Po njemu: „...dovoljno je reći da je seljačka proizvodnja u osnovi ekološka (organska) proizvodnja, a seljakov je rad „uvek usmeren na održivost“. Ali nije samo proizvodnja bila

13 Stolze M., Piorr A., Häring A., Dabbert S. (2000): The environmental impacts of organic farming in Europe; Organic Farming in Europe: Economics and Policy, vol 6, Department of Farm Economics, University of Hohenheim, Germany; Kasperczyk N., Knickel K. (2006): Environmental impacts of organic farming u Kristiansen P., Taji A., Reganold J.: Organic Agriculture A Global Perspective, CABI, United Kingdom, pp. 259-295; Kilcher L. (2007): How organic agriculture contributes to sustainable development, JARTS, Supplement 89, pp. 31-49.

14 Beauchesne A., Bryant C. (1999): Agriculture and innovation in the urban fringe: the case of organic farming in Quebec, Canada, Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie, 90(3). str. 325.

15 Cifrić, I. (2003): Značaj iskustva seljačke poljoprivrede za ekološku poljoprivredu, Sociologija i prostor, Institut za društvena istraživanja Zagreb, Zagreb, str. 12.

ekološka nego i način življenja, pa i društvo u celini“. Ekološka (organska) poljoprivreda nije konzervativan koncept, i ne bi je trebalo shvatiti kao zahtev (a) za povratak na predindustrijski način proizvodnje u smislu tehnološkog zaostajanja i (b) za povratak na seljački, tradicionalan način života, koji uključuje povratak na stare odnose u porodici, među polovima itd.

Uprkos nekim razlikama u definisanju pojma organska poljoprivreda, osnovni cilj ovakvog sistema proizvodnje jeste održivi sistem poljoprivredne proizvodnje. Pojam „održiv“ se koristi u širem smislu, uključujući tu ekonomsku, socijalnu i prirodnu održivost. Katić i sar (2010)¹⁶ navode da se “...organska proizvodnja, kao poseban vid poljoprivredne proizvodnje, smatra se osnovom održive poljoprivredne proizvodnje. To je vid proizvodnje koji najviše ispunjava zahteve očuvanja životne sredine i principa održivosti”. Razvoj organske poljoprivrede je pre svega vezan za farmere, koji su bili pioniri u ovoj proizvodnji, i znanje i informacije su distribuirane putem neformalnih mreža u početku. Nakon toga je sledilo uspostavljanje organizacija u organskoj poljoprivredi, ponekad podsticano od strane pojedinaca zainteresovanih za razvoj poljoprivrede i ruralni razvoj. Istraživanje, inače važan faktor poljoprivrednog razvoja, je ovde odigralo minornu ulogu¹⁷ (Padel, 2001).

Švajcarski institut FIBL u saradnji sa IFOAM-om na godišnjem nivou od 2000 godine publikuju godišnje izveštaje koji se odnose na statistiku organske poljoprivrede u svetu. Prikazani podaci se odnose na period iz 2015. godine. Sumirani pregled ključnih indikatora kada je organska poljoprivreda u pitanju dat je u tabeli 1.

Tabela 1. Organska poljoprivreda – ključni indikatori 2017. godine¹⁸

Indikator	Svet	Vodeće zemlje
Zemlje sa organskom poljoprivredom	2015:179 zemalja	Nove zemlje: Brunej, Zelenortska Ostrva, Hong Kong, Kuvajt, Monako, Sijera Leone i Somalija
Površine u organskom sistemu proizvodnje	2015: 50,9 miliona hektara (1999: 11 miliona hektara)	Australija (22,7 miliona ha) Argentina (3,1 milion ha) SAD (2 miliona ha)

¹⁶ Katić B., Savić M., Popović V. (2010): Organska stočarska proizvodnja-neiskorišćena šansa Srbije, *Ekonomika poljoprivrede*, vol 2, str. 247.

¹⁷ Padel S. (2001): Conversion to organic farming: a typical example of the diffusion of an innovation, *Sociologia Ruralis*, 41: 40-61.

¹⁸ Izvor: World of organic agriculture 2017; Organic Monitor 2017.

Indikator	Svet	Vodeće zemlje
Učešće organskih u ukupnim poljoprivrednim površinama	2015: 1,1%	Lihtenštajn (30,2%) Austrija (21,3%) Švedska (16,9%)
Sakupljačka proizvodnja i ostale nepoljoprivredne površine	2015: 39,7 miliona ha (1999: 4,1 miliona ha)	Finska (12,2 miliona ha) Zambija (6,6 miliona ha) Indija (3,7 miliona hektara)
Proizvođači	2015: 2,4 miliona proizvođača	Indija (585.200) Etiopija (203.602) Meksiko (200.039)
Organsko tržište	2015: 81,6 milijardi US dolara (oko 75 milijardi eura) 2000: 17,9 milijardi US dolara	SAD (39,7 milijardi US dolara; 35,8 milijardi eura) Nemačka (9,5 milijardi US dolara; 8,6 milijardi eura) Francuska (6,2 milijarde US dolara; 5,5 milijardi eura)
Potrošnja po glavi stanovnika	2015: 11,1 US dolara (10,3 eura)	Švajcarska (291 US dolara; 262 eura) Danska (212 US dolara; 191 euro) Švedska (196 US dolara; 177 eura)
Broj zemalja sa regulativama u organskoj poljoprivredi	2016: 87 zemalja	

Ako posmatramo učešće organskih u ukupnim poljoprivrednim površinama, organske površine su u 2015. godini zauzimale 1,1% svetskog poljoprivrednog zemljišta. Najveće udeo imala je Okeanija (5,4%) a potom Evropa (2,5%) (tabela 2). U Evropskoj uniji, procenat organskih površina je bio 6,2%. Individualno posmatrano određene zemlje imaju daleko veći udeo organskih površina u ukupnim, odnosno jedanaest zemalja više od 10% svojih poljoprivrednih površina koristi za organsku proizvodnju. Međutim, više od 60% zemalja za koje su podaci dostupni imaju manje od 1% poljoprivrednog zemljišta u organskoj proizvodnji.

Tabela 2. Poljoprivredno zemljište u organskom sistemu proizvodnje (uključujući i konverziju) i struktura u odnosu na ukupno zemljište po regionima¹⁹

Region	Zemljište u organskom sistemu proizvodnje (ha)	Učešće u ukupnom poljoprivrednom zemljištu
Afrika	1.683.482	0,1%

¹⁹ Izvor: World of organic agriculture 2017, FiBL survey 2017.

Azija	3.965.289	0,2%
Evropa	12.716.969	2,5%
Južna Amerika	6.744.722	0,9%
Severna Amerika	2.973.886	0,7%
Okeanija	22.838.513	5,4%
Ukupno	50.919.006	1,1%

U poređenju sa 1999. godinom, površine u organskom sistemu proizvodnje su se do 2016. godine povećale za gotovo pet puta (grafikon 1). U 2015. godini 6,5 miliona hektara je bilo više u organskoj poljoprivredi u poređenju sa 2014. godinom (4,4 miliona hektara od navedenih 6,5 su površine u Australiji).

Grafikon 1. Rast poljoprivrednog zemljišta u organskom sistemu proizvodnje i učešće organskog u ukupnom poljoprivrednom zemljištu 1999-2015. godine²⁰

Willer i Lernoud (2017)²¹ navode da u 2015 godini trgovina organskom hranom i napicima u maloprodajnim objektima je dostigla vrednost od 81,6 milijardi US dolara, što je približno 10 procenata više u odnosu na prethodni period. Od navedenog iznosa 90% vrednosti trgovine je ostvareno u Severnoj Americi i Evropi, od toga više od polovine svetske trgovine je ostvareno u SAD. U odnosu na 2008 godinu, tržište organskih proizvoda je poraslo za gotovo četiri puta (u 2008. godini ono je vredelo 18 milijardi US dolara).

Grafikon 2. Razvoj svetskog tržišta organskih proizvoda 2000-2015. godina²²

Potrošnja organskih proizvoda je takođe u porastu pri čemu treba imati u vidu činjenicu da je potrošnja ovih proizvoda pre svega koncentrisana u razvijenim zemljama, odnosno SAD-u i

²⁰ Izvor: World of organic agriculture 2017, FiBL-IFOAM-SOEL surveys 2000-2017

²¹ Wiler H., Lernoud J. (eds) (2017): The World of Organic Agriculture, Statistics and Emerging Trends 2017, Research Institute of Organic Agriculture (FiBL), Frick, and IFOAM – Organics International, Bonn.

²² Izvor: organic-world. net, Podaci dostupni na stranici <http://www.organic-world.net/yearbook/yearbook-2017/infographics.html>.

zemljama Evropske unije (grafikon 3). Najveća potrošnja po stanovniku je zabeležena u Švajcarskoj – 262 evra u 2015. godini.

Grafikon 3. Deset vodećih zemalja sa najvećom potrošnjom po stanovniku u 2015²³.

Agroturizam i organski agroturizam

U sklopu agroturizma (u zemljama EU) može se praviti razlika između onih koji praktikuju tradicionalni oblik agroturizma i povezanih aktivnosti i "organskog agroturizma" - domaćinstva koja su licencirana za proizvodnju i prodaju organskih poljoprivredni proizvodi (slika 1). Od 1998. godine regulativom Evropske unije je garantovano (prema EC propisima CE 2092/91 i 392/04) da domaćinstvo poštuje ne samo pravila organske poljoprivrede već i etičke i ekološke propise u upravljanju ugostiteljskim objektima (kontrola od strane ICEA inspektori - Zavod za etički i sertifikacija životne sredine). Model organskog agroturizma ima slične karakteristike sa tradicionalnim agroturizmom, ali podrazumeva i integraciju između životna sredine i prirodni resursa i proizvodnih aktivnosti vezanih sa poslovanje turističkih objekata. Transport i putna mreža takođe moraju da poštuju princip održivosti. Obaveze vlasnika i preduzetnika tiču se aktivnosti usmerenih ka očuvanje životne sredine, istorijskog i kulturnog nasleđa i oživljavanja ruralnih područja. Upravljanje domaćinstvom mora biti usmereno ka zaštiti životne sredine kroz uštedu energije i racionalno korišćenje resursa (uobičajena je proizvodnja i eksploatacija alternativnih izvora energije).

Slika 1: Karakteristike tradicionalnog agroturizma i organskog agroturizma²⁴

TRADICIONALNI AGROTURIZAM
Povećava prihod farmera Obezbeđuje nove oblike zapošljavanja Ruralno okruženje i poljoprivredne aktivnosti se posmatraju kao turistički resursi Turisti mogu da iskuse život poljoprivrednika Podrška socijalno-kulturnom aspektu agrarne zajednice Promocija i prodaja kvalitetnih prehrambenih proizvoda Razvoj poljoprivrednih površina i smanjenje ruralne migracije

23 Izvor: organic-world. net, Podaci dostupni na stranici <http://www.organic-world.net/yearbook/yearbook-2017/infographics.html>.

24 Kuo N.W., Chiu Y.T. (2006): The assessment of agritourism policy based on SEA combination with HIA, Land use policy 23: 560–570; Privitera D. (2010): The importance of organic agriculture in tourism rural, Applied Studies in Agribusiness and Commerce, Agroiinform Publishing House, Budapest, str. 61.

ORGANSKI AGROTURIZAM

Poljoprivredne aktivnosti su zasnovane na organskoj poljoprivredi
Turizam i rekreacija se sprovode u skladu sa principima eko-turizma
Naglasak je na zaštiti životne sredine i očuvanju pejzaža
Poštuje tradicionalnu kulturu lokalnih zajednica
Štiti diverzitet ekosistema, poljoprivrednih aktivnosti i tradicionalne kulture
Lokalne koristi
Obezbeđuje zdraviju i bezbedniju hranu i usluge rekreacije
Obezbeđuje dodatne ekonomske resurse za zaštitu životne sredine
Sertifikovano od odgovarajućih institucija
Promocija i prodaja organskih proizvoda
Upravljanje farmom u skladu sa životnom sredinom
Upotreba prirodnih građevinskih materijala i stilova arhitekture

Pored toga, organski agroturizam se oslanja na različita tehnološka rešenja u proizvodnji, programima uštede, prečišćavanje i recikliranja vodnih resursa, promovisanju ekoloških prevozna sredstava za goste prema „slow moving“ metodama. Organski agroturizam izdvaja i njegova edukativno-ekološko funkcija koja promovise svest o čuvanju životne sredine među mladima. Razvoj agro-ekoturizam je zasnovan na organskoj poljoprivredi i pruža prihvatljivo oblik rekreacije bez uništavanja prirodnog okruženja. Dakle, organski agroturizam obuhvata integrisane strategija za obavljanje turističkih aktivnosti u ruralnim područjima.

Zaključak

Dinamika savremenih razvojnih trendova pred ruralne sredine postavlja ozbiljne izazove. Poljoprivredni proizvođači i stanovnici u ruralnim područjima su sve više usmereni ka potrebama diverzifikacije svojih aktivnosti i širenju svoje delatnosti dalje od poljoprivredne proizvodnje, kako bi mogli da zadovolje potrebe savremenog tržišta. Negativni trendovi koji prate savremenu konvencionalnu poljoprivrednu proizvodnju, u smislu njenog uticaja na životnu sredinu, doveli su do preispitivanja ovakvog koncepta proizvodnje i traženja nekih drugih oblika, koji će imati manje negativnog uticaja. Među tzv. održivim sistemima poljoprivredne proizvodnje nalazi se i organska poljoprivreda. Merenjem uticaja koji organska poljoprivreda ima na svoje okruženje, u literaturi prevladava stav da se organska poljoprivreda može smatrati održivom. Iz tog razloga, uzimanje površina u organskom sistemu poljoprivredne proizvodnje, u određenom regionu, može doprineti boljem sagledavanju razvoja tog regiona. U kombinaciji sa drugim indikatorima održivog razvoja, površine pod organskom proizvodnjom bi pomogle prilikom ocene poljoprivredne proizvodnje i upotrebe zemljišta u smislu održivosti.

Shodno tome, u svetu, pre svega u zemljama Evropske unije, uočava se trend razvoja organskog agroturizma koji na određen način predstavlja nadogradnju agroturizma, u smislu dodavanja vrednosti ovoj specifičnoj oblasti. Bazira se na primeni principa ekoturizma i organskoj poljoprivrednoj proizvodnji. Doprinosi rastu i razvoju ruralnih oblasti, oživljavanju sela i očuvanju životne sredine. Shodno tome, kombinacija organske proizvodnje sa agroturizmom je jedinstven oblik ponude koji zadovoljava potrebe savremenog turističkog tržišta i omogućava postizanje dodatne zarade ruralnim gazdinstvima.

ORGANIC PRODUCTION - ADDED VALUE IN AGROTURISM

Abstract: The authors analyze the concept of organic production and the possibility of creating added value in agrotourism through this concept. In addition to traditional agricultural activities that primarily relate to agricultural production, farmers are increasingly turning to agrotourism as a source of additional income. As part of the agritourism, sustainable tourism is defined as a form of tourist activity that respects and preserves the natural, cultural and social integrity of the area in the long term and contributes to the positive and correct economic development and welfare of people living and working in these areas. Organic agriculture occupies a central place among the systems of sustainable agricultural production. Organic farming is a production system that is in line with the environment and allows manufacturers to generate added value expressed through revenues from individual farms. In combination with certain types of rural tourism, organic production can be one of the factors of sustainable rural development.

Key words: agritourism, organic tourism, rural development, organic agriculture, value added.

Literatura

1. Beauchesne A., Bryant C. (1999): Agriculture and innovation in the urban fringe: the case of organic farming in Quebec, Canada, *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 90(3): 320-328.
2. Bramwell B. (1994): Rural Tourism and Sustainable Rural Tourism, *Journal of Sustainable Tourism*, 2 (1-2): 1-6.
3. Che D., Veeck A., Veeck G. (2005): Sustaining production and strengthening the agritourism product: linkages among Michigan agritourism destinations, *Agriculture and Human values*, 22: 225-234.
4. Cifrić, I. (2003): Značaj iskustva seljačke poljoprivrede za ekološku poljoprivredu, *Sociologija i prostor*, Institut za društvena istraživanja Zagreb, Zagreb, str. 5-27.
5. Franch M., Martini U., Buffa F., Parisi G. (2008): 4L tourism (landscape, leisure, learning and limit): responding to new new motivations and expectations of tourists to improve the competitiveness of alpine destinations in a sustainable way, *Tourism Review*, 63(1): 4-14.
6. Gannon A. (1994): Rural tourism as a factor in rural community economic development for economies in transition, *Journal of Sustainable Tourism*, vol. 2: 51-60.
7. Goodwin H., Francis J. (2003): Ethical and responsible tourism: Consumer trend in the UK, *Journal of Vacation Marketing*, vol. 9(3): 271-284.
8. Greffe X. (1992): Rural Tourism, Economic Development and Employment: Business and Jobs in the Rural World. Paris, OECD, pp.121-147.
9. Hultsman J. (1995): Just tourism. An ethical framework, *Annals of Tourism research*, 22(3): 553-567.
10. Kasperczyk N., Knickel K. (2006): Environmental impacts of organic farming u Kristiansen P., Taji A., Reganold J.: *Organic Agriculture A Global Perspective*, CABI, United Kingdom, pp. 259-295.
11. Katić B., Savić M., Popović V. (2010): Organska stočarska proizvodnja-neiskorišćena šansa Srbije, *Ekonomika poljoprivrede*, vol 2: 245-256.

12. Kilcher L. (2007): How organic agriculture contributes to sustainable development, JARTS, Supplement 89, pp. 31-49.
13. Kovačević D., Lazić B., Milić V. (2011). Uticaj poljoprivrede na životnu sredinu, Međunarodi naučni skup agronoma, Jahorina, str. 34-47.
14. Kuo N.W., Chiu Y.T. (2006): The assessment of agritourism policy based on SEA combination with HIA, Land use policy 23: 560–570.
15. Lane B. (1994): What is Rural Tourism? Journal of Sustainable Tourism, 2(1-2): 7–21.
16. Lazić B., Lazić S. (2008): Organska poljoprivreda u Lazić B. i sar.: Organska poljoprivreda, Institut za ratarstvo i povrtarstvo, Novi Sad, str. 7-38.
17. Maetzold J. (2002): Nature-Based Tourism & Agritourism Trends: Unlimited Opportunities, ww.kerrcenter.com/publications/2002_proceedings/agritourism.pdf.
18. Ollenburg C., Buckley R. (2007): Stated Economic and Social Motivations of Farm Tourism Operator, Journal of Travel Research, 45(4): 444–452.
19. Padel S. (2001): Conversion to organic farming: a typical example of the diffusion of an innovation, Sociologia Ruralis, 41: 40-61.
20. Privitera D. (2010): The importance of organic agriculture in tourism rural, Applied Studies in Agribusiness and Commerce, Agroinform Publishing House, Budapest, 59-64.
21. Rodriguez E., Sultan R., Hilliker A. (2004): Negative Effects of Agriculture on Our Environment, Ef Agric Traprock, 3: 28-32.
22. Sharpley R. (2002): Rural tourism and the challenge of tourism diversification: the case of Cyprus, Tourism Management, 23: 233–244.
23. Stolze M., Piorr A., Häring A., Dabbert S. (2000): The environmental impacts of organic farming in Europe; Organic Farming in Europe: Economics and Policy, vol 6, Department of Farm Economics, University of Hohenheim, Germany.
24. Unter C. (1997): Sustainable tourism as an adaptive paradigm, Annals of Tourism research, 24(4): 850–867.
25. Weaver D.B., Lawton L.J. (2007): Twenty years on: the state of contemporary ecotourism research, Tourism Management, 28(5):168–79.
26. Wiler H., Lernoud J. (eds) (2017): The World of Organic Agriculture, Statistics and Emerging Trends 2017, Research Institute of Organic Agriculture (FiBL), Frick, and IFOAM – Organics International, Bonn.

27. Wurzinger S., Johansson M. (2006): Environmental Concern and Knowledge of Ecotourism among three Groups of Swedish Tourists, *Journal of Travel Research*, 45: 217–226.